

Bakalářská práce

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

KŘEŠŤANSKÉ PRINCIPY V SOCIÁLNÍ PRÁCI

Vedoucí práce: Dr. Ing. Křišťan Alois, Th.D.

Autor práce: Jenšovský Jiří

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3

2013

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdávanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č.111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textů mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum 4.4.2013

Děkuji vedoucímu práce Dr. Ing Křišťanovi Aloisu ThD. za jeho cenné rady, připomínky a odborné vedení při přípravě mé bakalářské práce.

Zároveň děkuji i své rodině za to, že při mně stála po celou dobu psaní mé práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. Možnosti jak snížit působení negativních jevů při příchodu klienta do zařízení.....	8
1.1. Objevování vnitřního světa klientů.....	8
1.2. Křesťanství v paměti klientů a jeho využití pro sociální práci.....	9
1.3. Vysvětlení pojmu křesťanské principy v sociální práci.....	11
1.3.1. Význam nemoci v životě člověka.....	14
1.3.2. Péče o seniora ve zhoršující se fázi demence.....	15
1.3.3. Komunikace s klientem postižený demencí.....	16
1.4. Rozhovor, jako prostředek spojení mezi věřícím klientem a věřícím sociálním pracovníkem.....	17
1.4.1. Rozhovor vedený na téma bilancování klientova života.....	17
1.4.2. Potřeba osobní blízkosti.....	18
1.4.3. Potřeba zajištění svátostí a modlitby.....	19
2. Další možnosti vytření psychické a fyzické pohody klienta v zařízení.....	19
2.1. Koncept bazální stimulace.....	20
2.2. Smyslová aktivizace podle Lore Wehner.....	21
3. Pozorování.....	22
3.1. Proč jsem se rozhodl k výzkumu zúčastněným pozorováním.....	22
3.2. Organizace výzkumu.....	22
3.3. Metodika výzkumu.....	23
3.4. Záznam pozorování.....	24
3.5. Závěr výzkumů a vyhodnocení rozhovorů s pozorovanými klienty.....	31
3.5.1. Závěr výzkumu.....	31
3.5.2. Vyhodnocení rozhovorů s pozorovanými klienty.....	32
Závěr.....	34
Seznam použité literatury.....	37
Abstrakt.....	39
Abstract.....	40

Úvod

Cílem mé bakalářské práce bude zkoumání, jak klienti, věřící v Boha, reagují na věřící sociální pracovníky, co tito pracovníci vnášejí do klientova života, jaké interakce mezi nimi probíhají a do jaké míry souvisí křesťansky motivovaná sociální práce s úspěšným adaptováním se klienta na prostředí pobytového sociálního zařízení.

V první kapitole bych se rád věnoval tomu, jakým způsobem se klient dostává do psychického tlaku v pobytovém zařízení, navíc, když ještě před příchodem do zařízení byl pečujícím někdo z jeho nejužší rodiny. Budu se snažit poukázat na to, že křesťanství je jednou z možností, jak pomoci věřícímu klientovi nastalou situaci, kterou bere jako ohrožující, zvládnout. Také se budu snažit na konkrétním případě ukázat, jak můžeme vírou překonávat prvotní bariéry mezi sociálním pracovníkem a klientem, pokud jsou tedy oba věřící. To si může sociální pracovník ověřit z rodinné anamnézy při příchodu klienta do zařízení. Z anamnézy také vyplyne, jak ke klientovi přistupovat v různých situacích. Pracovník ale nemusí vycházet jen z rodinné anamnézy. V práci se budu snažit zdůraznit význam komunikace k vybudování vztahu mezi klientem a pracovníkem v sociálních službách. Komunikace je mimo anamnézy další zdroj informací pro pečovatele. Klient řekne co se mu líbí či nelíbí, na co je zvyklý, co má rád atd. Pokud si klient vybuduje důvěru v sociálního pracovníka, poodhaluje mu své vnitřní problémy a rozpory. Budu se také snažit vysvětlit za pomoci literatury pojem - křesťanské principy v sociální práci.

Ve druhé kapitole popisují některé aktivizační techniky, které se zaměřují na posílení nemocí nepoškozených funkcí. Tyto techniky uvádím jako další možnost prohloubení vztahu pracovníků v zařízení s klientem. Pečovatel tedy nemá jen možnost komunikace či duchovního rozhovoru jak navázat kontakt s klientem. Aktivizace smyslových orgánů je zároveň i důležitá pro následné rozvíjení komunikace, kde je klient schopen přijímat pomoc skrze osobní rozhovor na jiná témata. Pokud klient není uvolněný a sužují ho nějaké bolesti, je těžké začínat rozhovor na jakémkoliv téma.

Třetí kapitolou je výzkum zúčastněným pozorováním. Výzkum bude probíhat v Alzheimercentru Loucký Mlýn, kde pracuji jako pracovník v sociálních službách a právě otázka propojenosti křesťanské víry a sociální práce mne, jakožto praktikujícího křesťana, před časem k této práci přivedla. Ve svém výzkumu se zaměřím na věřící klienty, kteří byli, dle rodinné anamnézy, vychovávaní od útlého dětství ve spojení s křesťanskou vírou. Na základě pozorování dvou subjektů (klienta a klientky s alzheimerovou chorobou v počáteční

fázi) budu zkoumat, zda kontakt s věřícím sociálním pracovníkem přináší do života klienta prostor k vyjádření jeho víry, bez obav z nepochopení, či z negativní reakce sociálního pracovníka, který se s vírou neztotožňuje. Jde i o projevy, které nejsou v takovýchto zařízeních příliš rozšířené, jako je např. modlitba před jídlem, či jiné duchovní potřeby klienta, které se projevují v běžných denních situacích a dokáže je pochopit a respektovat zejména věřící sociální pracovník.

Důležitou roli též sehrává, jak klient reaguje na změnu, kdy z domácího prostředí, kde se setkal s určitým přístupem rodinných příslušníků, kteří měli na svého příbuzného více času, přechází do zařízení, kde sociální pracovník má na starosti větší počet klientů, tudíž se snižuje časový úsek, který sociální pracovník tráví s jedním konkrétním klientem. Pokud je mu poskytnuto něco, na co je zvyklý, s čím se setkával v rodině skrze víru, má sociální pracovník jedinečnou možnost spojit klienta se zvyklostmi, které klientovi pomáhají vytvořit si pocit důvěry a snáze se v zařízení adaptovat. Ztotožnit se s prostředím a najít stopy svého mládí, což může být přínosné pro samotnou práci s klientem, který se stává otevřenějším, dokáže o svém problému mluvit a postupně se s ním vyrovnávat. Pozorováním chování dvou výše zmíněných klientů uvidíme, jakým způsobem reagují na křesťanskou sociální práci, která vychází ze sociálního učení církve a její kvalitu určují i samotné lidské vlastnosti sociálního pracovníka.

1. Možnosti jak snížit působení negativních jevů při příchodu klienta do zařízení

Pokud se zamyslíme nad tím, s čím vším se musí klient po odchodu ze svého přirozeného prostředí vyrovnat, jaké změny v jeho životě přicházejí, musíme si uvědomit, zejména pokud jde o seniora, jakému psychickému tlaku je klient vystaven. Jedná se nejen o to, že člověk v takové situaci je vržen do neznámého prostředí, (již toto je pro mnohé stresující a zatěžující), ale také jde o kompletní ztrátu klientových zvyklostí a návyků. I když většina zařízení se snaží, ať již svým rodinným prostředím, či vytvořením podmínek pro maximální seberealizaci klientů, vyhovět, přesto jsou tu problémy, které může zmírnit jen pečující personál při přímém kontaktu s klientem. Odloučení od rodiny může mnohdy mít za následek negativní změny chování, které se mohou zmírnit, pokud se klient alespoň zčásti bude cítit jako doma. Můžeme rodinu požádat, aby klientovi dala do pokoje něco z jeho minulosti, co mu připomíná chvíle v životě, kdy byl šťastný, či můžeme častěji klienta navštěvovat a věnovat mu zvýšenou pozornost. Pokud si ovšem uvědomíme a zjistíme, že klient byl věřící, ve velké míře se můžeme setkat s tím, že od mládí byl zvyklý na určité činnosti a tradice, které je zařízení schopno zajistit a umožnit jen zčásti.

1.1. Objevování vnitřního světa klientů

Především si musíme uvědomit, že je velice těžké rozpoznat, co klient postrádá. Proniknout do jeho vnitřního světa vyžaduje velkou dávku trpělivosti a důvěry. I když se v práci denně setkáváme s určitým problémem klientů, který je stejný nebo u všech podobný, nedokážeme odhadnout, jak klient na danou situaci vnitřně reaguje. Co pro něj znamená a jak je schopen se s nastalou změnou vyrovnat. Do vnitřního světa klienta pronikneme nejnázem tak, že on sám se nám se svým problémem svěří.¹

Toto ovšem není samozřejmé. Vyžaduje to ze strany klienta velké odhodlání svěřit své soukromí v podstatě cizímu člověku. Takovouto důvěru nezíská žádný sociální pracovník zadarmo. Pokud na tento příklad aplikujeme základní kompetenci sociálních pracovníků

¹ KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, Vyd. 5, Praha: Portál, 2006, ISBN: 80-7367-181-6.

Rozvíjet účinnou komunikaci, kdy nasloucháme, dáváme klientovi prostor k vyjádření a sami vytváříme podmínky pro otevřenou komunikaci, tak se musíme zamyslet, že klient poté, co se otevře, čeká aktivní reakci od sociálního pracovníka. Pokud jde o věřící klienty, kterými se budu ve své práci zabývat, jsou příchodem do zařízení limitováni ve svých potřebách a zvycích. Například byli zvyklí chodit třikrát týdně do kostela, ale do zařízení dochází duchovní jen jednou týdně. Pokud v takovém zařízení má klient prostor jednat s věřícím pečovatelem, zmírňuje se dopad změny života na psychiku klienta. Pokud jsme schopni reagovat na informace, které nám klient poskytuje a adekvátně s nimi pracovat, opět máme snazší pozici při hledání cesty ke klientovi. V případě otázek víry a křesťanství je nejlépe pokud jsme sami věřící z toho důvodu, že dokážeme lépe rozumět přáním a požadavkům klienta a vcítit se do jeho vnitřního světa, případně mu poskytnout adekvátní podporu. Tady také můžeme vidět spojitost s dalším profesionálním kritériem sociálního pracovníka, ať věřícího, či nevěřícího, a to *Umět poskytnout emoční podporu*, kdy u věřících sociálních pracovníků souvisí schopnost empatie, naslouchání a emoční podpora klienta s jejich vírou. Ta jim pomáhá tyto vlastnosti rozvíjet. Není ovšem dobré se uchýlit k pouhému „obvazování“ ran, jak uvádí kniha *Kompetence v praxi sociální práce*, nelze jen bez podkladu chválit a utěšovat. Stefan Zweig takové chování nazval netrpělivostí srdce, v takovém případě nám jde spíše o nás, abychom se cítili jako dobří těšitelé a vytrácí se zájem o klienta (co si počne, až odhalí pravdu).²

1.2. Křesťanství v paměti klientů a jeho využití pro sociální práci

Ještě jednou se vraťme k případu, kdy je klient od mladých let (prakticky od dětství) identifikován s křesťanskou vírou. Právě toho může sociální pracovník využít nejen v prvotním kontaktu s klientem, ale i v návazné komunikaci, kdy může prostřednictvím víry probudit v klientovi vzpomínky na minulost, kdy klienta nesužovaly ještě nynější problémy, kdy byl v produktivním věku, užíval si života, byl vychováván ve společenství věřících, kde se necítil opuštěný, rodiče ho učili hledat posilu v modlitbě a v bohoslužbě. Právě tady můžeme najít interakce mezi věřícím sociálním pracovníkem a věřícím klientem. Prostřednictvím rozhovoru se klient rozpovídá o svém životním příběhu, hodnotí to, co mu život přinesl a i když je klient určitým způsobem omezen ve své komunikaci, rozhovor je pro

² HAVRDOVÁ, Z., *Kompetence v praxi sociální práce*, vydalo OSMIUM, Praha 1999, s. 49-50, ISBN: 80-902081-8-5.

něj nejpřirozenější navázání kontaktu. U věřících klientů může jít i o rozhovor na téma křesťanství, smysl víry, důležitost víry v klientově životě.³

Vidíme tady spojení profesionálních kompetencí, řekněme daných zákonem o sociálních službách, a vírou v Boha, v něco, co nás přesahuje, co posiluje klienta, aby nemusel myslet na své denní těžkosti. Vírou můžeme posilovat klienta i v jeho běžných denních činnostech, které již třeba nezvládá tak, jako v minulosti. Tímto přístupem vlastně částečně vracíme klienta, který je zvyklý na křesťanské prostředí, do jeho přirozeného světa a tím mu pomáháme k adaptaci v zařízení. Vírou pomáháme zvládat i další problém, se kterým se klient v zařízení může setkat. Takovým jevem je kontakt se smrtí a uvědomění si vlastní konečnosti. Tomuto tématu se budu ještě v následujících kapitolách věnovat na konkrétních případech, kdy člověk propadne malomyslnosti, nervozitě a panice. V takovém případě můžeme klientovi podat biblický výklad, že člověk dostává život jako dar od Boha. Má ho tedy smysluplně využít se vším, co k němu patří, tedy i s utrpením a smrtí. Michal Opatrný v knize *Praktická teologie pro sociální pracovníky* podává tento výklad, „... *základem křesťanské víry je, že konkrétní a nenahraditelná lidská osoba, která se během života vyvíjela a stávala sama sebou, bude Bohem po smrti vzkříšena, tedy povolána ke zcela nové formě a podobě života, která už utrpením a smrtí poznamenána nebude.*“⁴

Problematika smrti a umírání (thanatologie) je interdisciplinárním oborem, kterým se nezabývá jen teologie, nýbrž i sociologie, filozofie, psychologie a další vědní disciplíny. Ovšem teologický výklad a podání věřícím sociálním pracovníkem je pro seniora v zařízení podobném Alzheimerově centru na Louckém Mlýně většinou nejpřijatelnější a nejlépe srozumitelný. Jde o to, že věřící klient je ztotožněn s myšlenkami křesťanské víry, dokáže skrze víru v Boha a své duchovní hodnoty bojovat se svou chorobou. Tady bych rád zmínil knihu *Křesťanská péče o nemocné*, kde Křivohlavý uvádí, že pacient si je vědom toho, že Pán Bůh je stále s ním, i když je nemocí všelijak změněn a poznamenán, Bůh ho má stále rád a provází ho jeho utrpením.⁵ Sám ze své zkušenosti mohu říci, že pro věřícího seniora je křesťanská podpora od pečovatele potřebná právě proto, aby si uvědomil, že není na své utrpení sám. Jak uvádí Georg Stoff ve své knize *Dobré slovo u lůžka nemocných*, může utrpení být pro trpícího znamením, že ho Bůh miluje. Senior si v teologickém výkladu může

³ MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P., *Sociální práce v praxi*, Vyd. 2, Praha: Portál, 2010, ISBN: 978-80-818-0.

⁴ MARTINEK, M. a kol., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, Vydal: JABOK, 2008, s. 150, ISBN: 978-80-904137-2-6.

⁵ KŘIVOHLAVÝ, J., *Křesťanská péče o nemocné*, Advent, Praha, 1991, s. 60-61.

vysvětlit, že svým utrpením následuje utrpení Krista a ten ho následně oslaví po jeho odchodu z tohoto světa.⁶

Pro seniora jde o smysluplný výklad jeho víry a toho, co bude následovat po jeho smrti. S věřícím klientem máme možnost také využít biblických výkladů bolesti, utrpení a smrti, nad kterými senior rozjímá, snaží se vidět svou situaci v „Božím světle“. V Bibli najdeme několik částí, o které se můžeme teologickým výkladem opřít a rozvinout je při komunikaci s klientem, abychom mu pomohli přijmout jeho současnou situaci a vyrovnat se s ní. V Bibli najdeme texty k meditaci nad tématem smrti, jako např. „...*neboj se, vždyť já jsem s tebou, nerozhlížej se úzkostlivě, já jsem tvůj Bůh. Dodám ti odvahu, pomoci ti budu, budu tě podpírat pravici své spravedlnosti. Neboj se, já jsem tvá pomoc.*“⁷ Pokud tato slova rozebere věřící klient s věřícím sociálním pracovníkem, může čerpat z těchto slov podporu a pomoc, tak jak se již v průběhu života skrze křesťanskou víru na tento okamžik připravoval a křesťanství mu pomáhalo uvědomit si vlastní konečnost života na tomto světě.

1.3. Vysvětlení pojmu křesťanské principy v sociální práci

Pokud se zamyslíme nad samotným spojením slov křesťanské principy, můžeme nalézt vysvětlení v knize *Kompendium sociální nauky církve*, která vidí jako základní hodnoty společenského života zásady, které musí být respektovány při budování společnosti důstojné člověka, jako jsou pravda, svoboda, spravedlnost a láska. Pokud se zamyslíme nad spojitostí těchto principů, konkrétně při sociální práci se seniory, tak můžeme vidět, že s těmito principy souvisí i obhajoba seniora vůči diskriminaci a znevýhodnění. Jak uvádí Stephanie Bohlen ve své kapitole knihy *Teorie a praxe charitativní práce*, pojem spravedlnost můžeme vidět již u Aristotela v antické filosofii. Ovšem Aristotelův výklad spravedlnosti souvisí s tehdejšími výklady představ o důstojnosti a spravedlnosti. V antice byla spojena důstojnost se společenským statutem, proto pokud bychom se zamysleli, tak vidíme, že když má každý dle antické spravedlnosti dostat to, co mu náleží, může si výše postavený člověk nárokovat více, než člověk pro společnost „méně významný.“ Z tohoto výkladu můžeme považovat seniory v dnešním světě za ty „méně významné.“ Mohu říci, že tento výklad spravedlnosti by v dnešním světě rozhodně neobstál. Ovšem pokud toto srovnáme s výkladem spravedlnosti

⁶ STOFF, G., *Dobré slovo u lůžka nemocných*, Vydalo: Karmelitánské nakladatelství 1994, s. 17-18, ISBN: 80-85527-54-5.

⁷ Bible, *Písmo Svaté starého a nového zákona*, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 2008, ISBN: 978-80-85810-80-6, Iz 41, 4 a 10 a 13.

v rovině židovsko – křesťanské víry v milosrdného a spravedlivého Boha, neděláme rozdíl mezi „významnými“ a „méně významnými“. Bůh miluje všechny lidi stejně, pokud tedy vycházíme z toho, že člověk je stvořen k obrazu Božímu, i my bychom měli milovat všechny bez rozdílu. Sama Stephanie Bohlen píše, „...chtěla jsem ukázat, že jak tzv. pojetí důstojnosti, tak také sociální spravedlnosti ve svých hlubokých dimenzích nelze chápat ani z antické filosofie, ani pouze z osvícenství. Mají mnohem spíše své kořeny v židovské víře v Boha, stvořitele člověka, který je obhájcem lidí, které lze nazvat chudými. Židovská víra se tak ukazuje jako hluboká dimenze sociální práce.“⁸ Křesťanský, pozitivní pohled na stáří, má i kladné důsledky na to, jak senioři chápou sami sebe. Můžeme také připomenout souvislost mezi třemi centrálními dimenzemi psychosociální pomoci a třemi teologickými kategoriemi, které v křesťanství hrají roli při seberealizaci člověka:

- **otevřenost vůči realitě** odpovídá **pravdivosti člověka**
- **bezpodmínečné svobodě** odpovídá **láska**
- **a otevřenost vůči osobě** odpovídá *compasio*, lat. spoluutrpení, ve smyslu spolukráčení, spoluprožívání.⁹

A tady se právě v několika bodech dotýkáme dalších vlivů, které vidí klient po příchodu do zařízení jako zátěžové. Jedná se o strach ze ztráty svobody, strach z přístupu sociálních pracovníků, zda budou ke klientovi přistupovat se stejnou láskou a péčí jako rodinní příslušníci, zda nebudou příliš zaměstnaní velkým počtem dalších klientů a najdou si čas i na ně. Sílí i strach z vlastní choroby, která se po příchodu do zařízení může klientovi zdát tíživější, než v domácím, přirozeném prostředí. Takové obavy mohou být menší, pokud přeneseme do sociální práce výše zmíněné křesťanské principy. Potom si uvědomíme, jak na klienta dokáže působit křesťanská láska, která se vlastně v sociální práci odráží jako milosrdenství a ze které všechny ostatní křesťanské principy vycházejí. Sociální láska nás vede k tomu, milovat společné dobro i k tomu, abychom hledali účinně dobro pro všechny lidi, na které pohlížíme nejen jako na jednotlivce, ale také v jejich sociální dimenzi, která je spojuje. Milovat člověka na společenské rovině znamená, že milující bude v závislosti na situaci využívat sociálních zprostředkování k tomu, aby zlepšil klientův život, nebo aby odstranil společenské jevy, které jsou příčinou jeho nouze. Skutky milosrdenství nemohou

⁸ OPATRŇY,M.,LEHNER,M. a kol.,*Teorie a praxe charitativní práce*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010, s. 32-33, ISBN: 978-80-7394-214-4.

⁹ MARTINEK,M. a kol., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, Vydal: JABOK, 2008, s. 97-98, ISBN: 978-80-904137-2-6.

klienta fyzicky vyléčit, ale mohou napomoci k vytvoření kladného vztahu mezi pečujícím a klientem.¹⁰

Otázka křesťanských principů pravdy, svobody a spravedlnosti též úzce souvisí se zákonnými normami upravujícími sociální práci. Toto spojení můžeme vidět například v respektování osobnosti každého člověka, kdy z křesťanského hlediska jej vidíme jako obraz Boží a z hlediska zákonné normy jako svobodnou osobnost. V této oblasti spolu velmi souvisí křesťanské principy v sociální práci a zákonná norma, upravující postupy sociálních pracovníků. Můžeme říci, že křesťanské principy vstupují do sociální práce, aby působily na spiritualitu klienta a daly hlubší smysl změnám, které nastávají v životě klienta.

Pokud jde o praktické použití výše uvedených křesťanských principů, tak opět můžeme vidět spojitost se zákonem o sociálních službách, kdy je hlavní jednat v zájmu klienta a pomoci mu v jeho problému. Z hlediska křesťanství nejde jen o respektování zákona, ale také, že vidíme každého člověka jako svého bližního, ke kterému chováme úctu a přistupujeme k němu s láskou, se kterou přistupuje Bůh k nám. Tyto křesťanské principy jsou aplikovány v každodenním kontaktu s klientem, kdy zejména v době, kdy klient propadá depresi, mají své opodstatnění. Dokážeme tak klientovi, že na problém není sám a že s ním soucítíme. Takovouto pomoc můžeme srovnat i se skutky tělesného a duchovního milosrdenství, které vlastně rozvíjí vliv Božích přikázání a dávají jim praktický smysl. Umožňují rozvíjení Božího království již na tomto světě. Jsou prostředkem k praktické realizaci křesťanské lásky k bližnímu, který se ocitl v tíživé situaci. Nejde jen o to přesvědčovat klienta o správnosti křesťanské víry, ale o prosté úkony motivované křesťanskou láskou, jakožto základním křesťanským principem. Sociální práce se seniory je práce se vztahem a důvěrou. Základem je vytvoření pocitu bezpečí a jistoty, které patří k vybudování pozitivního vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem. U věřícího klienta může být křesťansky motivovaná sociální práce vnímána daleko pozitivněji, než u jiných klientů a může být součástí sociální pomoci.

Obecně jsou křesťanské principy v podstatě používány při práci se všemi klienty, ovšem můžeme se domnívat, že na věřícího klienta působí mnohem intenzivněji, vzhledem k tomu, že tyto principy byly v průběhu jeho aktivního života i jeho prioritami.

¹⁰ KATOLICKÁ CÍRKEV, *Kompendium sociální nauky církve*, Karmelitánské nakladatelství, 2008, ISBN: 978-7195-014-1.

1.3.1. Význam nemoci v životě člověka

Jak uvádí Aleš Opatrný, závažné onemocnění, zatěžující člověka dlouhodobě, se promítá do mnoha vrstev života, do lidských vztahů i vnitřního světa. „...*nemoc neomezuje jenom pohyblivost nebo některou tělesnou funkci, ale omezuje v širším slova smyslu osobní i sociální možnosti člověka a zasahuje do sítě jeho vztahů. Pokud nemoc a bolest trvale působí, obsazuje část pozornosti, vnímání a uvažování a vede pozornost nemocného k určité jednostrannosti. To se také promítá do sociálních vazeb.*“¹¹ Klient je svazován zhoršenou možností komunikace, pohyblivosti, dysfunkcí některých tělesných orgánů. V případě Alzheimerovy choroby se jedná zejména o zhoršení paměti, které má několik fází. Zpočátku jde o poruchy krátkodobé paměti, kdy klient neví, kam položil brýle, či co měl nakoupit. Může se objevit počínající mírná demence, dominují zejména změny kognitivních funkcí, poté poruchy chování.¹² V této fázi, pokud je již klient umístěn do pobytového sociálního zařízení, ve většině případů probíhá komunikace na velmi dobré úrovni. Klient si již ovšem uvědomuje prvky nemoci, které bere jako zátěžové. Uvědomuje si, že nemoc postupuje a on s tím nemůže mnoho udělat. K tomuto bych rád zmínil myšlenku Aleše Opatrného „...*je tedy zřejmé, že těžce nemocný, kromě léčení a odborného ošetřování, které lékař i ostatní zdravotníci jistě a právem vidí jako prvořadý úkol, potřebuje především ty, kteří mu rozumějí, přijímají jeho stavy naděje i beznaděje, radosti i úzkosti, kteří ho v nich doprovázejí. Nemá být se svou nemocí izolován.*“¹³ V této fázi Alzheimerovy choroby nemocný asi nejvíce potřebuje naplnit úkoly, které patří k životu. Nyní je také velice důležitá častější přítomnost duchovního pro podporu klienta.

- **Zorientovat se v situaci, která je pro něho nová** – člověk se v nemoci vyrovnává s řadou věcí, které jsou pro něj nepoznané. Ať již jde o úbytek sil k plnohodnotnému aktivnímu životu, s určitou ztrátou soukromí, které postrádá v pobytovém zařízení. Nově vidí také realitu života a blízkost smrti. Pokud vycházím z vlastní zkušenosti domnívám se, že právě v této fázi nemoci věřící klienti nejvýrazněji vnímají svou víru, opírají se o ni.

¹¹ MARTINEK, M. a kol., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, Vydalo: JABOK, 2008, s. 140, ISBN: 978-80-904137-2-6.

¹² MLÝNKOVÁ, J., *Pěče o staré občany*, Vydala: Grada Publishing, Praha, 2011, s. 139-140, ISBN: 978-80-247-3872-7.

¹³ MARTINEK, M. a kol., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, Vydalo: JABOK, 2008, s. 141, ISBN: 978-80-904137-2-6.

- **Uvést do souvislosti dosavadní život s životem v nemoci** – v tomto případě jde o překonání pocitu, že život nemocného byl bezvýznamný či nicotný. Svůj stav v nemoci by měl nakonec integrovat do celku života.
- **Najít smysl života i v nové situaci** - věřící klient dokáže přijmout svou situaci jako Boží vůli, v nemoci vidí naplnění života. Přijímá ji jako svůj úděl. Toto mu pomáhá při zvládnutí obtížných stavů.
- **Vyrovnat se se strachy jak o sebe, tak o blízké** – nemocný je v tomto případě zatěžován strachem ze své budoucnosti, z bolesti a umírání. Také se bojí o své blízké, za které cítí odpovědnost.
- **Vyrovnat se s bilancí vlastního života.**
- **Vyrovnat se s domnělými nebo skutečně utrpěnými křivdami a neúspěchy** – v tomto případě jde o přijetí vlastního života takového, jaký byl. V pravdě si říci, co bylo dobré a co jsem mohl změnit. Ve vztahu k sobě i k druhým.
- **Vyrovnat se s manky vlastní odpovědnosti**¹⁴

1.3.2. Péče o seniora ve zhoršující se fázi demence

Ve druhém a třetím stádiu Alzheimerovy choroby je člověk stále více odkázán na pomoc okolí, až se stává zcela závislým. Ve druhé fázi si nemocný již velmi uvědomuje svůj zhoršující se stav a proto je důležitý nejen stálý dohled, ale hlavně empatický, povzbuzující (křesťanský) přístup pečujících. Jak se dočteme v knize Mgr. et Mgr. Jany Mlýnkové *Péče o staré občany*, péče o seniora s demencí se řídí určitými zásadami. Pečující by si měl uvědomit, že i když si senior s námi nepovídá, nevybaví si některé informace, tak cítí a vnímá. Vnímá intonaci hlasu, cítí bolest, proto vnímá i případný negativní či pozitivní postoj pečovatele. Pro seniora je velice důležité.:

- **Pochvala** – pokud se snažíme seniora aktivizovat, pak bychom také měli ocenit pochvalou a uznáním činnost, která se seniorovi povede. Může jít i o malé kroky, které jsou ovšem pro seniora či nemocného povzbuzující ještě více, pokud cítí, že je doceněn.
- **Trénování paměti** – od speciálních technik trénování paměti, např. v rámci bazální stimulace, můžeme věřícímu klientovi navrhnout, aby se rozpovídal o svých zážitcích z mládí, zda třeba, jak to bylo v minulosti zvykem, ministroval v kostele, jaký význam

¹⁴ Tamtéž, s. 141-142.

mělo křesťanství v jeho životě a mluvit s klientem o věcech, které jsou mu blízké. Může se rozprávět i o svých životních zážitcích a prožitcích.

- **Vyhýbáme se konfliktům** – u klienta postiženého jakoukoli formou demence se pečující musí vyrovnat se změnami klientových nálad, mnohdy i s nepříjemným až agresivním jednáním. Musíme si uvědomit, že příčinou klientova chování je nemoc. Takto také ke klientovi přistupujeme. Pokud nepomůže uklidňující a vlídný přístup a uzná-li to lékař za vhodné, může být klientovi ve zvláštních případech lékařským personálem podán uklidňující medikament. V každém případě musíme mít na paměti, že není dobré dostat se s klientem do konfliktu.
- **Vhodná aktivizace seniora** – se seniorem, zatíženým nemocí, postupujeme v aktivizaci po malých krocích. Působíme na všechny jeho smysly. „... *pokud nebude senior mentálně zaměstnán, jeho kognitivní funkce se budou zhoršovat.*“¹⁵
- **Bezpečí seniora** – v první fázi Alzheimerovy choroby je většinou rodina schopna pečovat o seniora v domácím prostředí. V dalších fázích nemoci je to stále komplikovanější. V některých případech je schopen rodinný příslušník zůstat se seniorem doma a starat se o něj, většinou je ale senior ve zhoršujících se fázích umístěn do pobytových zařízení i z hlediska zajištění jeho bezpečnosti.
- **Přijetí seniora** – seniora přijímáme takového, jaký je. Pečovatel chápe jeho problémy a akceptuje jeho chování. Měli bychom k seniorovi přistupovat dle etických pravidel.¹⁶

1.3.3. Komunikace s klientem postiženým demencí

Můžeme říci, že komunikace s klientem, postiženým demencí, by měla být co nejpřesnější a nejpřímější. Klient by měl hned porozumět tomu, co po něm chceme. Na dobře vedenou běžnou komunikaci může následně navázat osobnější rozhovor. Toto samozřejmě není lehké a řídí se také určitými pravidly a doporučeními, které jsou popsány v mnoha knihách. Já budu vycházet z knihy Ivy Kuzníkové *Sociální práce ve zdravotnictví*.

Při komunikaci není dobré, když jsou přítomny rušivé a rozptylující vlivy prostředí, např. nahlas puštěný televizní či rozhlasový přijímač. Měli bychom se také ujistit, že klient nás dobře slyší. Mluvíme pomalu a srozumitelně. Je také dobré používat krátké jednoduché věty. Vyhýbáme se používání odborných výrazů, ale i frázím či ironicky míněným

¹⁵ MLÝNKOVÁ, J., *Péče o staré občany*, Vydala: Grada Publishing, a.s., Praha, 2011, s.143, ISBN: 978-80-247-3872-7.

¹⁶ Tamtéž, s. 143.

protimluvům, spíše klienta povzbuzujeme vlídným zájmem, klidným chováním a pozitivním výrazem. Je dobré aktivně navazovat a udržovat oční kontakt, případně ověřovat, zda nám klient správně porozuměl. Můžeme si i pomoci tím, že některé informace napíšeme na papír. U některých klientů, pokud si to sami přejí, můžeme využít i dotek, který může naznačit, že jsme vnímaví k citovým projevům klienta, jako je úzkost, strach, deprese či bolest.

V komunikaci se snažíme aktivně chránit lidskou důstojnost a důstojnost lidí trpících syndromem demence. Bráníme jejich ponižování, posilujeme jejich autonomii a možnost rozhodovat o sobě.¹⁷

1.4. Rozhovor, jako prostředek spojení mezi věřícím klientem a věřícím sociálním pracovníkem

Rozhovor a jeho správné vedení je jednou ze základních dovedností sociálního pracovníka. Můžeme říci, že jde o nejpřirozenější navázání komunikace s klientem. Zejména u seniorů mohou nastat potíže s komunikací, které mohou být překážkou v rozhovoru, nebo jej mohou protahovat. V takovém případě je nutné se vyvarovat předsudků a negativního přístupu. Rozhovor je také prvotním aktem při vstupu klienta do pobytového zařízení. Je prostředkem sblížení mezi pečovatelem a klientem. Seniori mívají potřeby se ze svých problémů a starostí vypovídat, sdílet starosti s druhými může vzbudit u seniora pocit, že je o ně projeven zájem, že komunikace s ním je pro pečovatele stejně důležitá, jako pro seniora samotného. Skrze rozhovor probíhá řada interakcí mezi sociálním pracovníkem a seniorem (klientem).

Tyto interakce mohou pomoci klientovi dát najevo své emoce, více poodhalit skryté části klientova problému. Mohou nám také poodhalit možnosti, jak klientovi pomoci.

1.4.1. Rozhovor vedený na téma bilancování klientova života

V tomto případě má senior velkou potřebu vyprávět svůj životní příběh, vyrovnávat se s tím, co mu život přinesl, hodnotit určité své kroky. Tato témata se dostávají do popředí klienta hlavně proto, že klient - senior si uvědomuje ztrátu svých fyzických sil a uvědomuje si, že už nemá mnoho možností naplnit své touhy a cíle z mládí či dosavadního života. Mnohé

¹⁷ KUZNÍKOVÁ, I. a kol., *Sociální práce ve zdravotnictví*, Vydala: Grada Publishing, a.s., Praha, 2011, s. 207-208, ISBN: 978-80-247-3676-1.

otázky, které si klient v tomto období klade, nemají odpověď, ale věřící sociální pracovník může skrze víru odpověď na některé otázky, jako je např. smysl života, jeho cíl a smysl současného klientova trápení, nalézt. Nebo může klientovi pomoci, aby si sám našel na tyto otázky odpověď. Sociální pracovník nemůže hledat odpovědi za klienta, ale může mu pomoci v uvědomění si důležitosti vlastního života pro klientovy nejbližší.

Věřící, ale i nevěřící, sociální pracovník má v takovém případě možnost se zaměřit skrze klientovu víru na kladné vzpomínky v klientově životě. Ale věřící sociální pracovník může v klientovi probudit vzpomínky na jeho křesťanské jednání. Tyto vzpomínky poté mohou v klientových očích zmírnit pocit nenaplnění života a zaměření se na chování slučitelné s křesťanskými zásadami, které klient aplikoval v průběhu života a tím můžeme seniorovi naznačit, že jeho život byl z hlediska víry plnohodnotný a že byl pro společnost přínosem.

1.4.2. Potřeba osobní blízkosti

Při rozhovoru se klient soustředí na probírané téma a nemá tudíž možnost zaměřovat se na své osobní negativní myšlenky, jako je pocit osamění, oddělení od rodiny atd. Zároveň je uspokojena jeho potřeba sociálního kontaktu, osobní blízkostí sociálního pracovníka nebo i případně jiného klienta. Za pomoci rozhovoru dochází ke sblížení klienta se sociálním pracovníkem i s ostatními lidmi v zařízení. Jde o sdělení svých kladných i záporných pocitů ze zařízení, kdy klient je nakloněn vysvětlení svých záporných pocitů, a povzbuzení, že tyto negativa mohou pominout.

Pro seniory je potřeba osobní blízkosti a kontakt s lidmi v jeho okolí důležitá i proto, že tento kontakt mohou využít pro předání svých zkušeností a zážitků, svých dovedností jako odkaz pro budoucí generace: Mohou se také smířit se svými blízkými, harmonizovat vztah s nimi, ať již přímým kontaktem s nimi, nebo skrze duchovního. Osobní blízkost přispívá seniorovi k pocitu bezpečí a důvěry. Osobní blízkost křesťansky smýšlejícího sociálního pracovníka je v takovém případě důležitou součástí, ale naplňování těchto klientových potřeb se uskutečňuje i za pomoci ergoterapie, účasti seniora v různých klubech, či kontaktem s dobrovolníkem.

1.4.3. Potřeba zajištění svátostí a modlitby

Pro věřícího klienta i jeho rodinu je otázka zajištění svátostí, jako pomazání nemocných, svátost smíření či sv. přijímání, velice důležitá. Jedná se o to, že celý život se smiřoval skrze tyto svátosti s vědomím vlastní konečnosti a i skrze tyto svátosti věří v odpuštění vlastních hříchů a smíření se s vlastním životem. Zajištění těchto spirituálních potřeb není výhradně svázáno s koncem života, ale může napomoci poodhalit tabuizované téma smrti. Klient často nemá odvalu požádat přímo o tyto služby, neboť se bojí, že jde jen o služby pro umírající. Pokud v rozhovoru se sociálním pracovníkem tyto obavy klient vysloví, má věřící sociální pracovník možnost poskytnout mu všechny informace o těchto svátostech. Domnívám se, že klient tyto své obavy snáze vysloví před věřícím sociálním pracovníkem, než před nevěřícím.

Jsou zde i možnosti, kdy klient si o těchto záležitostech promluví s duchovním, který do zařízení dochází, v případě, že je možnost vést i duchovní rozhovory právě s věřícími klienty. Tento kontakt je důležitý proto, že výše zmíněné potřeby zajišťuje právě duchovní, či pastorační asistent. Není možná zastupitelnost sociálním pracovníkem, či jiným pracovníkem v zařízení.¹⁸ Sociální pracovník zde může fungovat jako prostředník pro sdělení potřeb klienta, ať již vedení organizace, či přímo duchovnímu.

2. Další možnosti vytvoření psychické a fyzické pohody klienta v zařízení

Můžeme říci, že mimo přímého rozhovoru s klientem a zajištění jeho citových a duchovních potřeb se může vazba mezi pečovatelem a klientem upevnit i dalšími způsoby. Jak uvádí kniha *Sociální práce ve zdravotnictví*, úkolem sociálního pracovníka je iniciovat a realizovat sociálně – zdravotní služby. Smyslem sociální práce je hlavně pomoci pacientovi či klientovi, jeho rodině i širšímu prostředí při zmírnění nebo odstranění negativních sociálních důsledků nemoci. Podobně jako moderní medicína i sociální práce se zabývá klientem z *celostního* či také *holistického* pohledu. Úkolem sociální práce je „...využít vlivu psychosociální sféry na nemoc k lepší adaptaci, překonání obtíží, motivaci k léčbě a

¹⁸ OPATRŇY,M., LEHNER,M. a kol., *Teorie a praxe charitativní práce*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010, s. 51, ISBN: 978-80-7394-214-4.

spolupráci a konečně ke kvalitnějšímu životu.“ Kniha Sociální práce ve zdravotnictví dále zdůrazňuje komplexní péči o klienta v souladu s posláním oboru sociální práce a s posláním daného zdravotnického zařízení. Můžeme říci, že jako souvisí křesťanské principy v sociální práci se zákonnou normou, upravující sociální práci, a s etickým kodexem pro sociální pracovníky, tak vstupují i prvky zdravotnictví do sociální práce. Proto můžeme mluvit o sociální práci jako o multidisciplinárním oboru, využívajícím i zdravotnické metody, na které jsou pečovatelé a pracovníci v sociálních službách odborně školeni. I v případě těchto služeb, které využívají spojení se zdravotnictvím, dochází k navázání kladného vztahu mezi klientem a pečovatelem.¹⁹

2.1. Koncept bazální stimulace

Bazální stimulace je již v dnešní době velice rozšířena a je poskytována nejen v našem zařízení na Louckém Mlýně, ale v mnoha jiných zařízeních, pečujících nejen o seniory, ale také i v nemocnicích, domovech důchodců atd.

Dle Karolíny Riedlové je Bazální stimulace vědecký pedagogicko-ošetrovatelský koncept s více než třicetiletou historií, který podporuje vnímání, komunikaci a pohybové schopnosti člověka. Jedná se o posilování zachovalých pohybových a komunikačních schopností a dovedností klienta. Předpokladem je také práce s rodinou klienta a její integrace do ošetrovatelského procesu. Tady právě můžeme vidět spojení s křesťanskými principy, které se ale snaží o spojení s rodinou spíše skrze duchovní a citové potřeby klienta. V případě bazální stimulace jde i o pomoc rodiny v rámci rehabilitace. Vidíme tady, jak se zdravotnický a křesťanský přístup v sociální práci snaží o totéž, pouze se liší prostředky, kterými je cíl dosažen.

Další spojitost mezi zdravotnickým a křesťanským přístupem v sociální práci je snaha o posílení důvěry seniora v personál a v prostředí, ve kterém se nachází. Důležitou součástí bazální stimulace je také podpora zachovalých schopností v oblasti hybnosti, sebeobsluhy a komunikace, tím snížení rizika vzniku komplikací v důsledku dlouhé imobilizace a destimulace. S konceptem bazální stimulace pracují vyškolení pracovníci v sociálních službách. Tito pracovníci se pravidelně zúčastňují přednášek a kurzů o bazální stimulaci.

¹⁹ KUZNÍKOVÁ, I. a kolektiv, *Sociální práce ve zdravotnictví*, Vydała Grada Publishing, Praha, 2011, s. 18-19, ISBN: 978-80-247-3676-1.

Součástí bazální stimulace může být např. i masáž, která vyžaduje absolvování masérského kurzu.²⁰

2.2. Smyslová aktivizace podle Lore Wehner

Hana Vojtová, ředitelka Domova seniorů Mistra Křišťana v Prachaticích, představuje Smyslovou aktivizaci od Lore Wehner jako celistvý koncept aktivizace a podpory pro aktivní seniory nebo i velmi staré a demencí postižené osoby. S tímto konceptem se začalo pracovat v roce 2011 v Domově seniorů Mistra Křišťana. Koncept přichází do ČR z Rakouska a vychází z německých slov Sensorische Aktivierung.

Sensorische – senzorický, vztahující se ke smyslům, smyslovým ústrojím

Aktivierung – aktivizace, uvedení do činnosti a rozvinutí činnosti.

Smyslovou aktivizaci můžeme chápat jako zapojení všech smyslových orgánů, které vnímáme jako zdroje člověka a které můžeme využít k pomoci klientovi v komunikaci, uvědomění si vlastní osobnosti a podpořit jej při běžných denních činnostech. Jde o přirozenou komunikaci prostřednictvím barev, zvuků, dotyků, chutí a vůní mezi pečovaným a pečujícím. Vede k pochopení vlastní hodnoty každého člověka, poznání jeho potřeb a zájmů. Můžeme tak klienta doprovázet stejně, jako skrze křesťanský rozhovor, který, pokud jde o klientovu potřebu komunikovat na toto téma, můžeme do smyslové aktivizace také zařadit. Součástí aktivizace jsou metody jako validace a práce s biografií, smysly podpořený trénink paměti, prostorové vnímání a umělecká terapie, nenásilná komunikace atd.

Cílem smyslové aktivizace dle Wehnerové je klienta motivovat k aktivitě spoluutvářet svůj život i ve stáří a dále se účastnit na životě společnosti. Umožňuje zachovat delší dobu **vlastní kompetence** (sebevědomí, sebeurčení, sebelásku, samostatnost, sebeakceptaci, sebedůvěru), **sociální kompetence** (vytvoření kontaktu s dalšími lidmi v zařízení, zachování vazby s rodinou, integrace do nového prostředí), **věcné kompetence** (jde o podporu samostatnosti v oblékání, osobní hygieně atd.)

Zájmy a záliby klienta jsou v konceptu smyslové aktivizace respektovány a zahrnuty do individuálního aktivizačního programu.

Všechny služby v pobytových sociálních zařízeních upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

²⁰ http://www.bazalni-stimulace.cz/bazalni_stimulace.php, 22.3.2013, 17:00.

Můžeme tedy říci, že výše zmíněné koncepty nespádají ještě plně do zajištění zdravotnických potřeb klienta, jsou sice vykonávány speciálně vyškolenými pracovníky v sociálních službách, nikoli ovšem zdravotnickým personálem. V případě těchto konceptů, ať jsou nové či používané již několik let, jde o navázání spojení mezi pečovatelem a klientem. Můžeme říci, že úzce souvisí s poskytováním duchovních potřeb. Právě tyto koncepty mohou pomoci k vybudování vztahu mezi pečovatelem a klientem, aby klient následně mohl snáze od pracovníka v sociálních službách přijmout i duchovní pomoc.²¹

3. Pozorování

3.1. Proč jsem se rozhodl k výzkumu zúčastněným pozorováním

Pro zúčastněné, přímé pozorování jsem se rozhodl proto, neboť si myslím, že tento druh výzkumu má největší vypovídající hodnotu o zkoumané problematice vlivu křesťanského přístupu věřícího sociálního pracovníka na věřícího klienta. Vzhledem k přítomnosti Alzheimerovy choroby u zkoumaných subjektů si myslím, že další druhy výzkumu by mohly být zkreslené.

Zúčastněné pozorování bude probíhat v Alzheimercentru na Louckém Mlýně, kde také pracuji, jako pracovník v sociálních službách. Proto si myslím, že pozorované subjekty, vzhledem k tomu, že jsou se mnou v častém kontaktu, nebudou příliš ovlivněny. Jejich chování bude tudíž přirozené.

3.2. Organizace výzkumu

Jak již jsem zmínil, výzkum bude probíhat v organizaci Alzheimercentrum Loucký Mlýn., Radčice 58, Vodňany. Za objekty pozorování jsem si zvolil ženu a muže, kteří k nám do zařízení přišli před šesti dny. Paní, řekněme ji třeba Božena, má věk 81 let. Pochází z malé jihočeské vsí. Má další tři sourozence, je nejstarší z nich. Jak je patrné z rodinné anamnézy, od svého dětství byla vychovávána v křesťanské rodině a vedena v katolické víře. Každou neděli chodila s rodiči do kostela. Ve vyšším věku chodila na mše již sama, kdykoli to bylo

²¹ <http://www.smyslovaaktivizace.cz/file.php?nid=10683&oid=2842873>, 22.3.2013, 15:08.

možné. Po odchodu do důchodu objížděla různá poutní místa, např. Svatá Hora u Příbrami, Lomec.

Mým druhým zkoumaným subjektem bude pan Jaroslav. Vyrůstal na kraji Strakonice. V rodinném domě, spolu s rodiči a bratrem. Je mu 75 let. Pan Jaroslav našel svou víru v Boha ve vyšším věku. Nevyrůstal v křesťanské rodině. Vzhledem ke svému zaměstnání se nemohl zúčastnit žádné nedělní bohoslužby, přesto ale, když měl možnost, v neděli do kostela šel. Jeho víra nebyla povrchní, ale měla menší hloubku než u paní Boženy. Nyní, v době ztráty svých sil, ovšem oba hledají pomoc ve své víře v Pána Boha. Oba trpí Alzheimerovou chorobou v první fázi. Oba byli napřed ve svých rodinách, které ovšem, díky pracovnímu vytížení, nebyly dále schopny zajišťovat péči. Paní Božena byla v rodině své dcery. Jinak má ještě jednu dceru, která ovšem žije trvale v zahraničí. Dcera paní Boženy je rovněž hluboce věřící a byla rozhodnuta se o maminku postarat až do její smrti. Vzhledem k tíživé životní situaci ovšem nebyla již schopna se doma o maminku starat, proto se rozhodla pro její umístění v pobytovém zařízení, kde ji ovšem často navštěvuje.

U pana Jaroslava jde o podobný případ. Jeho dva synové již z pracovních důvodů nezvládají péči o otce a tak volili umístění v Alzheimerově centru na Louckém Mlýně vzhledem k tomu, že pan Jaroslav právě touto nemocí trpí.

Výzkum bude probíhat po dobu pěti dnů. Zaměřím se v něm na reakce výše zmíněných klientů při kontaktu s věřícím a nevěřícím sociálním pracovníkem. Cílem bude zkoumat, zda křesťansky smýšlejícímu člověku pomáhá v zařízení přítomnost věřícího pečovatele a zda si k němu snáze vybuduje důvěru, než k nevěřícímu sociálnímu pracovníkovi. Dalším cílem výzkumu také bude zjišťování, zda se pečovatelé dostatečně věnují duchovním potřebám pozorovaných, křesťanskou víru vyznávajících, klientů. A co případně klienti postrádají u věřícího či nevěřícího sociálního pracovníka.

3.3. Metodika výzkumu

Zvolil jsem formu kvalitativního výzkumu, kdy za pomoci zúčastněného, přímého pozorování budu zaznamenávat chování klientů v určitých běžných denních činnostech, při kterých potřebují pomoc pečovatele.

Poté, za pomoci rozhovoru s klientem budu zkoumat reakci klienta na věřícího a nevěřícího sociálního pracovníka. Poté tyto zjištěné reakce vyhodnotím s přihlédnutím na to, že klient v době pozorování a rozhovoru nemusí někdy jednat úplně přirozeně. Může

zafungovat klientův stud, momentální klientův fyzický stav, či připravenost klienta na kladení otázek. Výzkum byl proveden v prvním týdnu měsíce února 2013.

3.4. Záznam pozorování

Pondělí

Poté, co mi bylo umožněno vedení výzkumu v Alzheimercentru Loucký Mlýn, jsem začal s pozorováním již zmíněných klientů, paní Boženy a pana Jaroslava.

Od rána, jako každé pondělí, proběhla lékařská vizita. Poté, dle přesně stanoveného denního režimu, museli být klienti připraveni na snídani. I když, jak jsem rozhovorem s pracovníky zařízení zjistil, pracují zde pouze tři věřící a zbytek nevěřících pracovníků, v pondělí byl u obou klientů přítomen věřící pečovatel. Záměrně jsem si vybral klienty, kteří byli v zařízení nejkratší dobu a ještě s ním nebyli plně sžiti. V tomto případě je pravdou, že pan Jaroslav se s ranní „hektikou“ vyrovnával snáze, než paní Božena. Byl totiž narušen její zvyk se ráno, ještě předtím než vstane, pomodlit. Kvitovala, když jí pečovatel nabídl, že po lékařském vyšetření ji odvede na pokoj, kde bude mít klid na modlitbu a pokud bude sama chtít, pomodlí se i s ní. Paní byla ráda, protože ji někdy při modlitbě vypadne některé slovo a ona se cítí nepříjemně. Proto společnou modlitbu preferuje.

Po snídani následuje čas, kdy se klientům věnují převážně ergoterapeutky. Tito vyškolení pracovníky provádějí s klienty bazální stimulaci, muzikoterapii, canisterapie (terapie pomocí kontaktu se zvířetem). Jak pan Jaroslav, tak i paní Božena se při ergoterapii příjemně uvolnili a brali ji jako příjemné zpestření dne.

Při obědě, který následoval po ergoterapii, spočívá role pečovatele v pomoci klientům s přijímáním stravy. Jak pan Jaroslav, tak i paní Božena, přijímali stravu samostatně. Žádali ovšem přítomnost věřícího sociálního pracovníka. Oba jsou totiž zvyklí se vždy před obědem pomodlit. A jak sami uváděli, v přítomnosti věřícího pečovatele si nepřipadali před ostatními klienty tak „nezvykle.“

Po obědě se lišili dva pozorovaní klienti v tom, že pan Jaroslav raději vyhledával samotu, naopak paní Božena si ráda vyšla ve společnosti pečovatele na procházku po okolí. V tomto období nejčastěji paní Božena vzpomínala na svou rodinu, na to zda o ni již nepřestali mít zájem, či se nestává již pro svoji rodinu nepotřebnou. Takové myšlenky má paní Božena často. Vždy ovšem dokáže skrze víru najít posilu. Všiml jsem si, že křesťanská

motivace je pro paní Boženu velmi důležitá a že přítomnost věřícího pečovatele, který se snaží vzbudit v paní Boženě křesťanským přístupem obranné mechanismy proti její depresi a nemoci, je žádoucí. Tento pohled ovšem vychází z mého subjektivního pozorování a budu se mu dále věnovat při následném rozhovoru s paní Boženou.

Pan Jaroslav spíše své obtíže nedával najevo. Byl samotářský, ale když o něj pečovatel projevil zájem, tak spolupracoval. Rád poslouchal, když mu pečovatel přečetl denní tisk. Chtěl být informovaný o situaci ve světě. Nepreferoval přítomnost jednoho pečovatele, užíval si pozornost od kohokoli. Když ale neměl náladu, tak šel na svůj pokoj a s nikým nekomunikoval. Jeho křesťanská víra nebyla na první pohled tak zřejmá jako u paní Boženy. Celý první den mého pozorování byl pan Jaroslav nemluvný, projevoval se jen při muzikoterapii, kdy si zazpíval písně ze svého mládí.

Večer při ukládání jsem si všiml jevu, že pečovatel, který měl na starosti úsek s paní Boženou a panem Jaroslavem, končil daleko později, než pečovatelé na ostatních úsecích. Všiml jsem si při svém pozorování, že v jeho případě jde nejen o základní zajištění potřeb při ukládání, ale i o osobní angažovanost přinášet do své práce určitou nadstavbu dodáním větší emoční podpory i skrze spiritualitu klienta.

Úterý

Ráno jsem zjistil, že personální zajištění je stejné jako minulý den, proto měl úsek s pozorovanými klienty na starosti stejný pečovatel. Od pondělí se tento den lišil v tom, že ráno bylo více času vzhledem k tomu, že nebylo naplánováno žádné vyšetření. Proto i paní Božena s panem Jaroslavem byli klidnější. Nikdo na ně nespíchal. Pečovatel měl větší prostor a delší časový úsek k tomu, aby připravil klienty na to, co se daný den bude dít.

Zpozoroval jsem, že paní Božena byla velice potěšena, když sdělila pečovateli, že se jí zdálo o dětství. O tom jak ji maminka učila již jako malou číst v Bibli. Následně proběhla mezi pečovatelem a klientkou diskuse o životě paní Boženy a o tom, jaké dětství prožil pečovatel a jaké místo zaujímá víra v jeho životě. Poté paní Božena v dobré náladě odešla na snídani v doprovodu pečovatele.

Pan Jaroslav byl ráno sdílnější a bylo vidět, že se zlepšují jeho vztahy s pečovatelem. Nebylo to jako u paní Boženy hlavně skrze víru, ale klient ocenil celkový zájem o jeho osobu. Pan Jaroslav se hodně zajímal, co vedlo pečovatele k práci v zařízení, jak se se svojí prací vyrovnává a zda je jeho práce lidsky i finančně dobře ohodnocena. Vypozoroval jsem, že hlavní motivací zmíněného pracovníka je křesťanská víra, která jak sám řekl, mu pomáhá

nejen vyrovnat se s těžkostmi v zaměstnání, ale poskytuje mu i zpětnou vazbu, když vidí, že vykonal pro klienty něco dobrého. Zároveň i negativní prožitky v zařízení posilují jeho víru.

V průběhu dne byl pan Jaroslav velmi potěšen z návštěvy harmonikáře, který byl do zařízení pozván. Vyhledával kontakt s pečovatelem, ke kterému postupně získával pozitivní vztah a chtěl mu sdělit své dojmy.

Při obědě paní Božena, jako minulý den, prosila o přítomnost pečovatele. Bylo vidět, že je spokojena. Po mé otázce, jak je spokojena s přítomností pečovatele, reagovala, že je ráda, když se u ní nestřídá příliš mnoho pečovatelů. Kvitovala to, že vždy má jeden pečovatel přidělen úsek, který se nemění a klienti si tak mohou na daného pracovníka lépe zvyknout. U pana Jaroslava bylo opět patrné, že spíše vyhledává samotu. Po obědě poprosil pečovatele, aby ho odvedl na pokoj, že si půjde lehnout. Pečovatel se snažil s panem Jaroslavem navázat kontakt, bylo ale patrné, že klient chce být sám.

Paní Božena si našla v zařízení kamarádku. Byla ráda, že má další „spřízněnou“ duši. Po ukončení jejich hovoru, jsem se paní Boženy zeptal, zda se jí v zařízení líbí, co by popřípadě změnila a co naopak by mělo zůstat tak jak je. Po této otázce se paní Božena rozhovořila, že jsou na ni všichni v zařízení moc milí a že by neměnila vůbec nic. Byla spokojena s přístupem pečovatelů, s prostorovým vybavením i s přístupem ostatních klientů k její osobě. Byla i ráda, že zařízení nabízí různé akce (např. výlety, procházky po okolí, návštěva hudebníka atd.) Poté ovšem zdůrazňovala, jak milý je pečovatel na úseku, kde ona má svůj pokoj a jak je vlídný nejen k ní, ale i k ostatním. Zároveň říkala, že až přijede její dcera, tak ji hned poví, jak krásně k sobě s pečujícím pracovníkem našli cestu a že je věřící, stejně jako ona a její rodina. Byla potěšena, že její rodina uvidí obraz křesťanství i jinde, než u ní.

Při ukládání se pracovník s klienty rozloučil se slovy, že se uvidí zase v pátek. Slíbil také, že je naplánován výlet do vodňanské galerie, který je spojen i prohlídkou města. Paní Božena těžko nesla, že pečovatele tak dlouho neuvidí a začala propadat úzkostem. Poté se ovšem za pomoci pracovníkova ujištění uklidnila a se slovy - Pánbůh Vás opatruj - se s pečovatelem rozloučila.

U pana Jaroslava též vzniklo s pracovníkem v sociálních službách určité pouto, nebylo ovšem tak silné jako v případě paní Boženy, která brala pečovatele jako obrovskou posilu v zařízení. Pan Jaroslav říkal, že byl potěšen přístupem pečovatele, který vychází nejen z jeho etických pravidel, ale i z křesťanské víry. Na mou otázku, jak vnímá to, že je pracovník v sociálních službách křesťanem a zda v tom vidí větší přínos pro jeho práci, mi odpověděl:

„ je dobře, že tady lidi včetně mě vidí, že křesťanství ještě nevytizelo mezi mladými lidmi, ale všichni jsou tady hodní a tak si myslím, že pro mě to nějaký velký význam nemá.“

Středa

Ve středu ráno přišel na úsek jiný pracovník v sociálních službách, který na mou otázku zda je věřící odpověděl: „ věřím, že něco ve vesmíru možná existuje, ale věřící nejsem.“ Mohl jsem tedy porovnat, jak se klienti vypořádají s trochu jinou filosofií, než s jakou se doposud setkávali.

Poté, co byli klienti připraveni na snídani, jsem oběma pozorovaným subjektům položil otázku, zda vidí nějakou změnu v přístupu daného pečovatele oproti předchozímu. Samozřejmě jsem vypustil informaci, že se jedná o nevěřícího pečovatele. Nejprve jsem se ptal pana Jaroslava a ten mi odpověděl: „ nejsem si vědom přílišných změn, je to podobně milý hoch jako ten první. I když je pravda, že to bere všechno trochu rychleji. Ale alespoň se po ránu protáhnu.“ Stejnou otázku jsem položil i paní Boženě, která byla ráno celkem nemluvná, byla úplně jiná než v předchozích dnech. Přesto ale na mou otázku odpověděla s tím, že není úplně „ve své kůži“. Na přímou otázku, jak na ni působí pečovatel odpověděla: „ rozhodně se ke mně choval slušně a mile, nebyl zlý, ale ráno jsem musela vylétnout z postele jako střela a skoro utíkat na snídani. To mi pokazilo celý den. Jinak mi ale pečovatel pomohl se vším, co jsem potřebovala.“

Po snídani se klienti opět věnovali ergoterapii. Pan Jaroslav byl na masáži. Paní Božena s ostatními zpívala české písničky a poté skupince klientů přečetla pracovnice v sociálních službách noviny. Pan Jaroslav byl po masáži sdílnější než obvykle a navazoval kontakt s přítomnými pečovateli i ostatními klienty. Pečovatel zkoušel navázat kontakt s paní Boženou. Pokoušel se ji uklidnit vzhledem k tomu, že byla plačtivá a smutná. Na chvíli se to i podařilo, když klientka vyprávěla pečovateli svůj životní příběh. Stále zmiňovala, jak je rodičům vděčná za to, že ji vedli ke křesťanské víře, že to oceňuje hlavně nyní, kdy ji začínají opouštět síly a ona se má o co ve svých myšlenkách opřít. Dále se bavila o tatínkovi, který byl sedlák, zmínila, že obdivovala, jak měl tatínek všechna zvířata v pořádku. Dokonce jezdil i na výstavy s koňmi. Vyprávěla o svém rodném stavení. Vyrůstala na statku. Měli spoustu zvířat, husy, kachny, hovězí dobytek. Tatínek se o všechna zvířata svědomitě staral. Paní Božena zmínila, že měla radost, když uviděla v zařízení pejska. Jako malá ho také měla. Její maminka byla prodavačka. Vzpomínala na to, jak malá pomáhala mamince pěstovat květiny, které spolu nosily dědečkovi na hřbitov. Také se jí vybavila vzpomínka, jak maminka pekla domácí

chléb a i to, jak jí vždy na Vánoce a Velikonoce jako malá holčička pomáhala s pečením cukroví. Bylo vidět, že paní Božena má velkou potřebu se podělit o tyto zážitky. Zvláště dnes, kdy čeká příjezd rodiny. Bylo krásné pozorovat, s jakým zaujetím tyto zážitky vypráví.

Po obědě začala být opět „nesvá“. Zeptal jsem se, co se děje. Odpověděla, že ji dnes přijede rodina navštívit a ona chtěla své rodinné příslušníky seznámit s pečovatелеm, který se o ni staral předchozí dva dny. Nejen proto, že si na něj již zvykla, ale bylo jí v jeho přítomnosti velmi dobře. Proto chtěla, aby ho poznala i její rodina. Po této reakci jsem pochopil, že si vybuodovala paní Božena k prvnímu pečovateli velmi pevný vztah. Paní Božena také dodala, že i pečovatel, který se o ni staral nyní, byl velice hodný, ale že hned po příchodu do zařízení měla špatnou zkušenost s jednou ze sociálních pracovníků. Poté ještě dodala: „to mě zradilo a jen tak si již důvěru nevybuduji.“

K paní Boženě opravdu přišla slíbená návštěva. Rozpovídala se o chystaném pátečním výletu, o zážitcích ze zařízení, o harmonikáři a poté se s rodinou odebrala do svého pokoje. Pečovatel se zájmem a angažovaností odnesl svačinu paní Boženě na pokoj. Jinak by ji zmeškala. Mezitím pan Jaroslav až do večere vyhledával společnost pečovatele, se kterým našel společné téma rybaření. O tomto tématu se zaslíbeně bavili až do večere. Paní Božena byla velmi potěšena z návštěvy své dcery a z přinesených fotek z mládí a z výletů na Svatou Horu. Zeptal jsem se jí, jaké dojmy má z návštěvy, načež ona odpověděla, že ji vždy návštěva dcery potěší, protože bydlí až v Praze a přesto ji minimálně jednou za týden navštěvuje. Od přijetí klientky do zařízení téměř dva týdny před začátkem mého výzkumu za ni skutečně dcera již třikrát byla. Paní Božena následně sdělovala své dojmy pečovateli, který ji vyslechl. Následně mezi nimi proběhl pěkný rozhovor o zážitcích z různých výletů.

Čtvrtek

Čtvrtek je den, kdy do zařízení dochází duchovní. Proto pečovatel sdělil tuto informaci paní Boženě i panu Jaroslavovi. Paní Boženu toto velice potěšilo, protože vzhledem ke své hluboké křesťanské víře postrádala již delší dobu svátost smíření a svaté přijímání. Vyvinula snahu se o tomto s pečovatелеm pobavit, ovšem z pozorování bylo jasné, že pracovník této problematice neporozuměl, sice trpělivě naslouchal, ale nechal mluvit paní Boženu a poté beze slova odešel. To klientku trochu zaskočilo. Řekla mi, že sice je na ni pečovatel hodný, ale není to takové, jako u toho předchozího. Když jsem se zeptal proč to tak vidí, nebyla schopna mi odpovědět. Jen pověděla, že je jí předchozí pečovatel bližší. Ještě mi řekla, že se na dnešní den příliš nevyspala a že se těší na páteční výlet.

Pan Jaroslav též kvitoval přítomnost duchovního. Když jsem se zeptal, co pro něj přítomnost duchovního v zařízení znamená a zda je jeho přítomnost jednou týdně dostačující, odpověděl: „ pro mě osobně jeho přítomnost je jednou týdně dostatečná.“ Poté pan Jaroslav s fotkami svých rybářských úlovků vyhledal pečovatele a byl rád za pochvalu, kterou mu pečovatel poskytl. Navíc si pan Jaroslav skrze fotky připomněl krásné časy svého mládí.

Ještě po snídani jsem se paní Boženy zeptal, zda i dnes je s péčí v zařízení spokojena a zda nemusela jako minulý den pospíchat na snídani, když ji pečovatel dle jejích vlastních slov „skoro uhnal.“ Pověděla, že bylo vše v pořádku, pečovatel byl na ni milý, akorát že si s ním nedokáže povídat třeba o víře jako s předchozím pečovatelem, který je také věřící. Sama mi pověděla, že otázka víry je pro ni nyní ještě důležitější, než v minulosti. A že skrze ni čerpá ve své nastalé situaci oporu. Že si uvědomuje, jak její život může být již krátký a proto je vděčná i za přítomnost duchovního, od kterého může přijmout svátosti. Konkrétně v situacích, kdy na ni doléhá tíha deprese, cítí změnu, pokud je u ni věřící pracovník v sociálních službách, sama to potvrdila slovy: „ vím, že pan farář sem nemůže chodit každý den, ale když jsem vedle věřícího člověka, ani nevím proč, ale cítím se lépe. Asi proto, že někdy se mi stane, že klesnu na mysli a k věřícímu člověku mám větší důvěru.“

Poté přišel pan farář, tak jsem ukončil rozhovor s paní Boženou. Jak paní Božena, tak pan Jaroslav se poté zúčastnili duchovních hovorů. Po odchodu kněze se odebrali klienti na oběd. Na rozdíl od pana Jaroslava, který byl stále stejně naladěný, na paní Boženě bylo vidět, že má lepší náladu. Položil jsem jí otázku, zda jí stačí možnost bohoslužby jednou týdně. Odpověděla, že když to nejde jinak, tak ano. Odpoledne šli téměř všichni klienti na procházku po okolí.

Pátek

V pátek ráno se opět k panu Jaroslavovi a paní Boženě vrátil první pečovatel, který u nich byl v pondělí a úterý. Od rána bylo vidět, zejména u paní Boženy, jak každý den se chová v přítomnosti tohoto pečovatele přirozeněji a přirozeněji. Dnes se ještě navíc skupina klientů těšila na slibovaný výlet do Vodňan. Ráno se paní Božena srdečně přivítala s pečovatelem a ten jí pomohl přichystat se na výlet. Ještě předtím následovala snídaneň, na které byla cítit uvolněná atmosféra. Klienti se spolu vzájemně bavili, jak paní Božena, tak pan Jaroslav navazovali další kontakty s ostatními pacienty. Po snídani vedení organizace rozhodlo, že mimo pečovatele z úseku paní Boženy a pana Jaroslava pojedou s klienty na výlet ještě další dva pečovatelé, vzhledem k tomu, že skupina klientů byla celkem početná.

Čítala 20 lidí. Byl objednan minibus, který všechny účastníky dopravil do zhruba tří kilometrů vzdálených Vodňan. Všichni klienti účastníci se výletu byli plně mobilní, proto snadno zvládli cestu z autobusového nádraží do galerie, kde se konala výstava obrazů a fotografií, (např. Ing. Jiřího Hrabánka). Fotografie zachycovaly malé jihočeské vísky a i významné památky jihočeského kraje. Řada klientů našla na fotkách vesničku, ve které žili a někteří, včetně paní Boženy, poznali v záběrech své rodné chaloupky. Mnozí byli dojati až k slzám.

Po prohlídce se pečovatelé s klienty dohodli na tom, že absolvují prohlídku města a zajdou i do cukrárny. Tam klienti dostali prostor sdělit pečovatelům své dojmy z výstavy, případně radostné vzpomínky, které se jim při výstavě vybavily. Věřícím klientům byla nabídnuta i návštěva kostela. Toto se setkalo s kladnou odezvou i nevěřících klientů, kteří si chtěli také prohlídnout kostel. Prohlídka města zahrnovala i návštěvu radnice a vodňanského muzea.

Po návratu byl pro klienty připraven pozdní oběd a paní Božena kvitovala to, že je bezmasé jídlo. Od dětství byla zvyklá v pátek nejíst maso. Podávaly se dukátové buchtičky. Pan Jaroslav se bavil s ostatními klienty o výletě a opět zmiňoval své zážitky z rybaření a myslivosti. Po obědě jsem řekl panu Jaroslavovi a paní Boženě, že se již blíží konec mého výzkumu. Požádal jsem je tedy, aby ještě jednou dle sebe zhodnotili uplynulý týden a sdělili mi, co vidí jako přínosné a co by naopak změnili. Pan Jaroslav i paní Božena se shodli v tom, že nejprve je můj výzkum trochu zaskočil, někdy zapomněli proč je tak bedlivě pozorují, ale dokázali si zvyknout.

Pan Jaroslav se vyjádřil, že uplynulý týden hodnotí celkem pozitivně. „Zpočátku mě překvapila až velká aktivita pracovníků. Jsem zvyklý spíše na samotu, ale oni mi stále říkali jestli nechci pomoci, zda se cítím dobře atd. Uvědomil jsem si postupem času, že to myslí dobře a zvykl jsem si. Jsem ale soběstačný a nepotřebuji, aby kolem mě stále někdo skákal.“ Dále řekl, že má rád muziku a byl velmi potěšen z různých aktivit, které zařízení umožňuje. Přivítal procházky po okolí i návštěvu harmonikáře. Byl spokojen s péčí obou pečovatelů, kteří se u něj vystřídali. Když jsem se zeptal, jestli vidí nějaký rozdíl mezi těmito dvěma pečovateli, řekl mi, že přílišný rozdíl nevidí. Oba byli hodní a milí a péči poskytovali totožnou.“ Poté ještě jednou vyzdvihl páteční výlet, který se mu moc líbil.

Paní Božena též hodnotila uplynulý týden, jako příjemný. Byla sama překvapena, jak rychle si v zařízení zvykla. I když se jí po rodině moc stýská, bere svůj úděl celkem dobře. Paní Božena byla podobně jako pan Jaroslav spokojena s pořádanými akcemi i prostorovým vybavením pokojů a celého zařízení. Též podotkla, že ji překvapilo a velice potěšilo milé jednání pečovatelů, kteří se o ni starali. Mimo drobné roztržky těsně po příchodu do zařízení

neměla s nikým z pracovníků ani z dalších klientů žádné problémy. Řekla mi, že nejvíce potěšena byla z přítomnosti věřícího pečovatele v zařízení. Pověděla, že tato skutečnost je pro ni velice důležitá a v jejím životě významná. Proto původně rodina uvažovala o péči městské charity. Vzhledem k nemoci paní Boženy se nakonec přiklonila rodina k umístění do Alzheimercentra Loucký Mlýn. Byla potěšena, že i tady se vyskytl člověk s křesťanským jednáním, který dokáže přihlídnout k jejím duchovním potřebám. Zároveň se svěřila, že se prohlubuje díky víře její důvěra v pracovníka, když mu má svěřit své problémy a potíže. Na závěr mi řekla: „Křesťanská víra lidí učí jednat k ostatním s láskou, proto mám radost, když o mě pečuje věřící člověk a proto i má důvěra k němu je větší, i když se ostatní ke mně chovají také pěkně.“

Po ukončení rozhovorů jsem klientům poděkoval za účast v mém výzkumu a ukončil jsem roli pozorovatele a vrátil jsem se k práci pracovníka v sociálních službách.

3.5. Závěr výzkumu a vyhodnocení rozhovorů s pozorovanými klienty

3.5.1. Závěr výzkumu

Na závěr svého výzkumu bych ještě jednou shrnul celé své pozorování. Na základě výpovědi klientů je patrné, že organizace poskytuje klientům ubytování v nadstandardních podmínkách v příjemně řešených a upravených pokojích. Klienti jsou spokojeni s poskytovanou péčí, s akcemi, které organizace pořádá i s dalšími možnostmi seberealizace v zařízení (např. pěstování zeleniny na zahradě, ruční práce, sběr ovoce ze stromů atd.) Též si velice chválí realizaci výletů, které jsou umožňovány jak zcela mobilním klientům, tak i méně mobilním klientům. Dobrou využitelnost má i ergoterapie a bazální stimulace, které jsou v zařízení poskytovány vyškolenými pracovníky.

Z výzkumu je též patrné, že věřící klienti kvitují přítomnost věřících pracovníků v sociálních službách. Pro tyto klienty je také důležité, že zařízení nabízí každotýdenní návštěvu kněze, který umožňuje uspokojení spirituálních potřeb klientů. Zároveň má nezastupitelnou roli v poskytování svátostí.

Z výzkumu též vyplývá, že přítomnost věřícího pečovatele je důležitější pro věřící klienty, i když toto mohou vnímat i klienti nevěřící. Pro pozorované klienty bylo též důležité,

když mohli pečovateli sdělovat prožitky ze svého života i významné události, které jejich život doprovázely.

3.5.2. Vyhodnocení rozhovorů

Při rozhovorech s klienty, které jsem průběžně vedl po celou dobu výzkumu vyplývá, že zpočátku bylo jejich chování ovlivněno tím, že jsou součástí výzkumu, postupně si na to ale zvykali.

Při rozhovorech s paní Boženou jsem postupně zjišťoval, že je hluboce věřící. Již od dětství byla křesťansky vychovávána i se všemi zvyklostmi, které ke křesťanské víře patří. Po příchodu do zařízení se obávala, že bude výrazně omezena v praktikování těchto zvyků. Proto kladně hodnotila přítomnost věřícího pracovníka v sociálních službách, kterému se s tímto svým problémem svěřila. Poukázala na větší empatii, než se kterou se setkala u jiných pečovateli. Podle paní Boženy tato empatie vychází z křesťanské víry daného pečovatele. Paní Božena vypověděla, že si rozuměla s oběma pečovateli, ale věřící pečovatel v ní dokázal vzbudit větší sílu bojovat se svou nemocí a postupně se s ní vyrovnávat. Skrze společnou modlitbu s pečovatelem si, jak sama uvedla, uvědomila hlubší význam své nemoci, kterou začala brát jako svůj úděl daný od Boha. Zároveň díky své nemoci ještě více poznávala hloubku křesťanství a utvrzovala se ve svém názoru, že své děti vychovala ve správném učení.

Z rozhovoru s paní Boženou nakonec vyplynulo, že k věřícímu pečovateli našla cestu mnohem rychleji, než k ostatním pracovníkům v zařízení.

Pan Jaroslav se též od začátku v zařízení dobře adaptoval. Při rozhovorech působil pan Jaroslav uvolněně díky tomu, že ho ještě onemocnění příliš nelimituje. V zařízení, jak sám potvrdil, si rozumí jak s pečovateli, tak i s ostatními klienty. Když jsem se zeptal na to, zda je klient věřící, odpověděl, že ano, ale že víru objevil až v pozdějším věku. Když mu bylo 42 let, zemřel mu po vážném onemocnění kamarád a on si v životě nevěděl rady, až našel útěchu v křesťanské víře. Když jsem se zeptal, zda byl zvyklý chodit do kostela, odpověděl, že ano, ale ne pravidelně. Když jsem se zeptal, zda je podle něj v zařízení dobře postaráno o spirituální potřeby klientů, chvíli se zamyslel a odpověděl, že jeho potřeby jsou uspokojeny. Byl potěšen z vlídnosti pečovateli, kterým vyprávěl své zážitky a měl radost, že nejen poslouchali, ale do hovoru se též aktivně zapojili se svými komentáři a sděleními svých zážitků. Když jsem se přímo zeptal, jaký rozdíl vidí mezi dvěma pečovateli, kteří se vystřídali

na jeho úseku, odpověděl, že žádný. Oba pro něj působili vřelým a příjemným dojmem a jak do zařízení nechtěl, právě kvůli přístupu ošetřujícího personálu, kterého se obával, tak ho přístup všech pracovníků mile překvapil. Byl též šťastný z výletu do vodňanské galerie, kde jako jeden z mála klientů poznal svůj rodný domek na vystavované fotografii.

Na úplný konec svého výzkumu bych rád vyjádřil to, že integrace obou pozorovaných klientů v zařízení proběhla úspěšně. U obou z trochu rozdílných důvodů. Musím ovšem podotknout ze své zkušenosti, že s mnohými klienty to tak jednoduché není. Ať již z důvodu pokročilejší Alzheimerovy choroby, těžkých psychických problémů nebo kvůli samotnému nechtění klientů se v zařízení adaptovat. V takových případech, bohužel, nezmůže nic ani věřící, ani nevěřící sociální pracovník. V takovém případě to většinou končí odchodem klienta buď do jiného zařízení nebo domů. Ani takovým klientům se ale zařízení plně neuzavírá. V případě, pokud jsou v zařízení, kam byli přemístěni, uznáni schopnými se opět do Alzheimercentra vrátit, je jim tento návrat opětovně umožněn. Pokud jsou problémy menšího rázu, jsou v zařízení školené zdravotní sestry, které mohou podat tisíce léky, případně se poradit s lékařem, který dvakrát týdně dochází do zařízení.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřil na klienty postižené Alzheimerovou chorobou a různými typy demencí, kteří přicházejí do Alzheimercentra Loucký Mlýn. V první části jsem se zabýval tím, že lidé, přicházející do pobytového zařízení, jsou vystaveni velkému psychickému tlaku. Jsou vrženi do cizího prostředí, opouštějí své domovy, většinou přicházejí o denní kontakt s rodinnými příslušníky. Jistě se shodneme, že tyto vlivy jsou pro většinu lidí, zvláště pro seniory, velmi zátěžové a stresující. Každý má svou metodu, jak se snaží tyto úzkosti překonat. Ve své bakalářské práci se zaměřuji na klienty věřící v křesťanskou víru. V řadě případů ovšem není klient schopen sám najít síly si pomoci. V tomto případě je důležitá role sociálního pracovníka. Komunikace je první prostředek k získání důležitých informací. Můžeme zároveň navázat i osobnější rozhovor, kdy snáze zjistíme problémy klienta, jeho zvyklosti, tradice, na které je zvyklý atd. Rozhovor podávám jako první předpoklad k vybudování důvěry mezi sociálním pracovníkem a klientem. Sociální pracovník postupně poodhaluje vnitřní klientův svět a tím se mu naskýtá možnost poznat klientovy potřeby, které klient nedokáže sám vyjádřit.

V práci se také věnuji specifickým znakům komunikace s lidmi s Alzheimerovou demencí. Komunikace může být limitována postižením klienta, nebo chybným přístupem pracovníka. Cílem této části je nastínit, že pokud se, ať již věřící či nevěřící, sociální pracovník dostane do kontaktu s nově přichozím klientem, měl by postupně navazovat vztah a zjišťovat, jaké situace klientovi připadají jako ohrožující a přistupovat k němu s ohledem na jeho onemocnění. Postupně zkoušet prohlubovat vztah a empaticky si budovat klientovu důvěru.

V druhé části své práce se zaměřuji na další kontakt pracovníků v zařízení s klientem. Popisuji možnosti, které mohou fyzicky i psychicky klientovi pomoci a dále přispívají k úspěšné adaptaci klienta v zařízení. Za pomoci literatury a odborných publikací se snažím čtenáře seznámit s konceptem bazální stimulace, který podporuje kognitivní funkce a rozvíjí zachovalé schopnosti seniora. Je doplněna o masáže, ergoterapii atd. Dále popisuji nový koncept smyslové aktivizace podle Lore Wehner, která se zaměřuje k aktivizaci a rozvinutí smyslových orgánů a jejichž cílem je zachování vlastních a sociálních kompetencí klienta.

Ve třetí části práce za pomoci zúčastněného pozorování zkoumám, s ohledem na vytčený cíl práce, co vnášejí do života věřícího klienta věřící a nevěřící sociální pracovníci. Jak popisuji v teoretické části práce, existuje řada možností práce s klientem. Ve výzkumu se

zaměřuji na kontakt dvou klientů, obou věřících s nejprve věřícím a poté nevěřícím sociálním pracovníkem. Výzkum zachycuje pět po sobě jdoucích dnů v Alzheimercentru Loucký Mlýn, kdy jsou pozorováni klienti v kontaktu se dvěma sociálními pracovníky.

Výzkum jsem zaměřil na to, ke kterému sociálnímu pracovníkovi si klienti najdou snáze cestu. Záměrně jsem vybral dva věřící klienty, kteří byli v zařízení nejkratší dobu. První dva dny byl u pozorovaných klientů věřící sociální pracovník. Zjistil jsem, že klientka, která je hluboce věřící, reagovala na tohoto sociálního pracovníka s větší důvěrou. Když hned první den ji vzhledem k okolnostem nabídl společnou modlitbu, tak klientka poznala, že je pracovník též věřící. Od této chvíle jsem viděl posun v jejím jednání. Více vyhledávala společnost uvedeného pracovníka. Klientka měla pocit většího zázemí a psychického klidu. Výzkum ukazuje, že u zmíněné klientky bylo velmi důležité nalezení křesťansky smýšlejícího sociálního pracovníka a že v jejím případě tento pracovník evidentně pomáhá klientce v adaptaci v zařízení.

Jak věřící, tak nevěřící pečovateli dokázali klientce naslouchat a jejich služby byly poskytovány kvalitně, ale víra pracovníka pro ni měla nezastupitelnou hodnotu. Paní Božena též ocenila aktivity pořádané organizací, jako byl zmíněný výlet do Vodňan a návštěva duchovního.

V případě paní Boženy považuji cíl, vytčený v úvodu práce, za splněný. Klientka skutečně vnímala věřícího sociálního pracovníka pozitivněji než ostatní. Sama ve výzkumu uvedla, že jí pomohl k lepší adaptaci v zařízení.

Druhý pozorovaný klient byl muž, pan Jaroslav. Pan Jaroslav byl po příchodu do zařízení mlčenlivější, než paní Božena. Proto bylo těžší pro sociální pracovníky navázat s takovým klientem kontakt. Postupem času, skrze zájmové aktivity, které Alzheimercentrum Loucký Mlýn poskytuje, jako je zpěv, návštěva hudebníka, procházky a výlety, si pan Jaroslav začal nacházet cestu k ostatním klientům i sociálním pracovníkům.

Oba dva pečovatelé, jak věřící, tak i nevěřící, přistupovali ke klientovi s empatickým přístupem, díky kterému si u pana Jaroslava oba dva vybudovali důvěru. Navzájem si sdělovali zážitky z mládí, které očividně pro pana Jaroslava mnoho znamenaly. Pan Jaroslav byl spokojen s péčí obou dvou pečovatelů a hodnotil ji jako stejně kvalitní. Byl také spokojen s ergoterapií a často se účastnil masáží.

U druhého pozorovaného klienta byl cíl práce splněn jen z části. Víra pracovníka v sociálních službách pro něj nebyla až tak důležitá, ale pozitivně vnímaná. Nebyla tedy hlavním zdrojem úspěšné adaptace pana Jaroslava v zařízení. Důležitý pro něj byl individuální a empatický přístup pracovníků k němu a ostatním klientům. Ještě více než

návštěvu duchovního ocenil akce v zařízení, jako výlety, pozvání harmonikáře, procházky po okolí a sdělování svých zážitků pečovatelům.

Domnívám se, že daná problematika je otevřená k mnoha diskusím. Většina pobytových sociálních zařízení je již v dnešní době velmi dobře vybavena a poskytuje kvalitní a stále se rozšiřující služby. Důležitým aspektem je komplexnost těchto služeb uspokojujících jak fyzické, psychické tak i spirituální potřeby klientů. Přesto stále můžeme spatřit v některých zařízeních určité opomíjení, zejména spirituálních potřeb klientů. Proto zastávám názor, že je dobré, když v zařízení je alespoň jeden pracovník křesťansky věřící.

Nejde o to, že by věřící pečovatel automaticky vykonával kvalitnější práci, ale může, pokud to klient potřebuje, odůvodnit význam jeho nemoci a tím mu poskytnout větší emoční podporu, než nevěřící pracovník, který se ve víře neorientuje. Zejména u seniorů může být křesťanský přístup významný pro pochopení jejich situace. Zároveň může být pro pracovníka motivem, jak se vyrovnávat s přítomností utrpení a smrti a neustále hledat nové možnosti k usnadnění situace trpícímu.

Na úplný závěr bych rád podotkl, že z osobní zkušenosti mohu říci, že křesťanským přístupem jsem neurazil ani klienty nevěřící a i pro ně byl v jejich utrpení pozitivní. Tito klienti věděli, že jim nechci vnucovat křesťanskou víru, ale že dělám vše proto, abych jim jakýmkoliv způsobem pomohl.

Seznam použité literatury

BIBLE, *Písmo Svaté starého a nového zákona*, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 2008, ISBN: 978-80-85810-80-6

HAVRDOVÁ,Z., *Kompetence v praxi sociální práce*, Vydalo: OSMIUM, Praha, 1999, ISBN: 80-902081-8-5

KATOLICKÁ CÍRKEV, *Kompendium sociální nauky církve*, Karmelitánské nakladatelství, 2008, ISBN: 978-7195-014-1

KOPŘIVA,K., *Lidský vztah jako součást profese*, Vyd.5, Praha: Portál, 2006, ISBN: 80-7367-181-6

KŘIVOHLAVÝ,J., *Křesťanská péče o nemocné*, Advent, Praha, 1991

KUZNÍKOVÁ,I. a kol., *Sociální práce ve zdravotnictví*, Vydala: Grada Publishing a.s., Praha, 2011, ISBN: 978-80-247-3676-1

MARTINEK,M. a kol., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, Vydal: JABOK, 2008, ISBN: 978-80-904137-2-6

MATOUŠEK,O.,KOLÁČKOVÁ,J.,KODYMOVÁ,P., *Sociální práce v praxi*, Vyd.2,Praha: Portál, 2010, ISBN: 978-80-818-0

MLÝNKOVÁ,J., *Péče o staré občany*, Vydala: Grada Publishing, Praha, 2011, ISBN: 978-80-247-3872-7

OPATRŇY,M.,LEHNER,M. a kol., *Teorie a praxe charitativní práce*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010, ISBN: 978-80-7394-214-4

STOFF,G., *Dobré slovo u lůžka nemocných*, Vydalo: Karmelitánské nakladatelství, 1994, ISBN: 80-85527-54-5

Elektronické zdroje

http://www.bazalni-stimulace.cz/bazalni_stimulace.php, 22.3.2013

<http://www.smyslovaaktivizace.cz/file.php?nid=10683&oid=2842873>, 22.3.2013.

Abstrakt

JENŠOVSKÝ, JIŘÍ. Bakalářská práce s názvem „ *Křesťanské principy v sociální práci*“ Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Dr. Ing. Křišťan Alois, Th.D.

První část práce se zaměřuje na možnosti snížení stresových vlivů, které na klienta působí po příchodu do pobytového sociálního zařízení. Nabízí možnosti, věřícím i nevěřícím pracovníkům zařízení jak najít cestu ke klientovi, rozpoznat jeho potřeby a pokusit se je naplnit.

V druhé části práce se zaměřuji na aktivity, jako je bazální stimulace, smyslová aktivizace a ergoterapie. Tyto aktivity v práci podávám jako další možnosti zjištění informací o klientovi a rozvíjení vztahů pracovníka v sociálních službách či školeného terapeuta s klientem.

Ve třetí části zkoumám zúčastněným pozorováním vývoj vztahu dvou věřících klientů k věřícímu a nevěřícímu sociálnímu pracovníkovi. Výzkum se zabývá reakcemi klientů v konkrétních denních situacích na pracovníka v sociálních službách (věřícího a nevěřícího). Výzkum zachycuje jednání pozorovaných klientů v různých náladách, při zdravotních obtížích, depresích nebo i v dobré náladě. Snaží se podat co nejrealističtější obraz jednání pozorovaných klientů v kontaktu s vírou a nevírou sociálního pracovníka.

Klíčová slova: křesťanské principy, sociální práce, sociální pracovníci, demence, komunikace, Alzheimerova choroba, víra.

Abstract

JENŠOVSKÝ, JIŘÍ. Bachelor's thesis with the title „*Christian principles in social work*“ University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of theology. Department for practical theology. Thesis supervisor: Dr. Ing. Křišťan Alois, Th.D.

The first part of the thesis is focused on the possibility of decrease of the stress impact on the client after his/her arrival into the stationary social facility. It offers possibilities to believing and not believing employees of the facility how to find the way to the client, to recognize his needs and to try to comply with them.

In the second part of the thesis I focus on the activities as basal stimulation, sense activation and ergo-therapy. I present these job activities as an additional possibility how to find out the information about the client and how to develop the relationships of the employee in the social services or a trained therapist to the client.

In the third part, I investigate by observing with participation the development of the relationship of two believing clients to the believing and not believing social employees. The research deals with reactions of clients in particular daily situations on employee in social services (believing and not believing). The research examines and records acting of the observed clients in various types of mood, during health problems, depression or also in good mood. It tries to present as real picture of acting the observed clients as possible in contact with belief and non-belief of the social employee.

Key words: Christian principles, social work, social employees, dementia, communication, Alzheimer disease, faith.